

ZVON

LEPOSLOVEN LIST.

Leto VI.

Na Dunaji 15. marcija 1880.

List 6.

Ohráni Bog te v cvéti!

Stoji v planini vás,
Tam rajska roža rásé;
Za druge ne in zá se,
Za me cvete nje krás.
A meni v daljnem sveti
Življenje zdaj veni.
Ohráni Bog te v cvéti.
Planinska roža tí!

Cvetic prepoln je svet,
A ni na njem krasnejše,
Ni meni je milejše
Ko ta planinski cvét.
A zdaj mi v daljnem svéti
Okó po njej rosí;
Ohráni Bog te v cvéti,
Planinska roža tí!

Prav záme pač nebó
Je rožo to vzgojilo,
Ker z neizmérno silo
Kopním po njej samó.
Pa, oh, tu v daljnem sveti
Življenje mi vení;
Ohráni Bog te v cvéti,
Planinska roža tí!

Nad mano bel oblák
Po zračni visočini,
Tja k roži na planini
Leti ko čoln legák.
A meni v daljnem sveti
Solzé kropé očí;
Ohráni Bog te v cvéti,
Planinska roža tí!

Oh, daj nebó mi, daj,
Da rožo vidim krasno,
Ji v lice gledam jasno
Enkrát, enkrát se vsaj!
Če pa mi v daljnem sveti
Zatisne smert očí;
Bog tebe hrani v cveti,
Planinska roža tí!

In veterček hladán
Čez góre solčne piha
In roži moji diha
V obraz tako cvetan.
A meni v daljnem sveti
Serce po njej kopní;
Ohráni Bog te v cvéti,
Planinska roža tí!

Oj, drobni tíček moj,
Kam si razpél peróti?
Če njej hitíš napróti,
Pozdráv jej moj zapóji!
Oh, jaz tu v daljnem sveti
Živím prebridke dni;
Ohráni Bog te v cvéti,
Planinska roža tí!

Pač srečen tíček tí,
In srečni vi, oblaki,
In tíčki lahki v zraki.
Tja k roži smete vi.
A meni v daljnem sveti
Sercé po njej medlí;
Ohráni Bog te v cveti,
Planinska roža tí!

Tu meni znano ní,
Kakó se roži gaja,
Če rosa jo napaja,
Če slana jo morí.
Tu v daljnem, tujem sveti
Domóv sercé želí;
Ohráni Bog te v cveti,
Planinska roža tí!

Bojan.

Pervi dnevi drugega triumvirata.

(Dalje.)

Ko pride v stebrovno hodišče peristylja, zapazi očeta in mu prihiti naproti. Molče se objameta in poljubita. „Zdi se mi, kakor da ne bi vedel, kaka nevarnost nam preti, tako miren si“, reče Manius. „Starcu“, odgovori Septimius, „se spodobi mirnemu biti, ko gre smerti naproti, tem bolj, če se z njim tudi svet podira, v katerem je bil vaju živeti. Otmi si ti mlado življenje za novo dobo in v novem svetu izkušaj po svoji moči čast delati rimskemu imenu“. „Ne, oče“, tolaži ga Manius, „ne obupajmo! Še je mnogo takih, ki so navdušeni za stare republikanske ustanove. Vse ni izgubljeno. Le to noč, rotim te pri vseh bogovih, to edino noč se skrij tam za Vitelijino sobo v skrivnem kotu. Nikedó te tam ne najde in jutri rano ubežimo preoblečeni! Proti tej dobrohotni nameri Manijevi se pa upre v starcu ves rimljanski ponos: „Jaz da bi se skrival za ženske, jaz, da bi se preoblečil? — Nikdar! Manius je umolknil, prigovarjati očetu se ni več upal, tako odločno je bil izgovoril besedo „Nikdar! Sužnji prinesejo kosilo in oba se podasta v obednico, kamor tudi kmalu Vitellia vsa vznemirjena pride. Molče, zamisljeni so ležali okolo obložene nizke mizice. Kak obed je bil to!

V tem so kakor na drugih javnih mestih tudi na glavnem Rimskem tergu državni sužnji nenavadno veliko tablo rudeče napisano na stebër pribili. Kmalu je bilo radovednega ljudstva okolo nje zbranega. Tudi Gavianus in Sergius po naključji prideta tod. Približata in prerineta se skozi množico, ki si o nastopajočem mraku z branjem oči napenja. Obema planejo oči na dolgo versto imen na koncu razglasa. Bila so imena po volji triumvirov smerti zapadlih imenitnih Rimljanov. Gavianus je iskal ime Septimijevo in ga je našel, Sergius ime Manijevo, a tega ni bilo na tabli. Še enkrat je pregledal Sergius versto imen, in potem pogledal Gaviana, kakor bi bil hotel reči: Kako je to, da ga ni med njimi! Potem sta poveršno brala razglas in poslušala, kako je zdaj eden zdaj drugi iz množice kakemu stavku svoj komentar dodal. „Umorili so sredi svetišča svetovalnice vpricho bogov sramotno s 23 zbondi Kaja Caesarja“. — „Naj bogovi zateró morilce! Blag spomin Caesarju!“ — „Najbolje je vse hipoma s pota spraviti“. „Tako je prav! vse naenkrat, da bo potem mir!“ Tretji veselo zavriska obervivši se proti množici: „Pri Jupitru! to

je veliko! 100.000 sestercijev dobi, kedor proskribiranca glavo prinese.
„Ako je svoboden mož, ako pa suženj, zadobi prostost in 50.000 sestercijev“. Te besede je pristavil možak debeloglavec, kateremu se je na obrazu in na izgovarjanji poznalo, da mu zibelj ni tekla ob Tiberu. „In nobeden, kedor prejme kako plačilo, ne bode zapisan v javne knjige“. — „To je dobro! Kedor jih nekaj pobije, bo še lahko v senatu sedel“. Nekedó se začudi temu, da sta Lepidov brat in Antonijev stric med proskribiranci, in drugi pristavi ponosno: „To so pravični ljudje, kakor je bil nekđaj Brutus; tudi ne gledajo na sorodstvo če gre za korist deržave“.

Ko sta Gavianus in Sergius odhajala, rekel je poslednji nevoljno: „Kaj za Herkula misli Antonius, da ne dene tudi Manijevega imena na table?“. „Ne boj se, prijatelj“, potolaži ga Gavianus, „Manius ne uide svoji osodi“. Potem se napotita oba v Antonijevo hišo, Sergius priganjat, naj se tudi Manius proskribira, Gavianus pa pozvedovat, katero kerdelo ima nalogo usmertiti K. Septimija.

V atriji Septimijeve hiše je bilo tiho, zelo tiho. Na visokem stolu, kakor kak vladar na prestolu, sedel je Septimius, obernen proti vhodu, mirno kakor božja podoba v svetišči; ob straneh sta dva visoka kandelabra s svetilnicami razsvetljevala dvorano. Na strani pa je na zid naslonjen, zamišljen stal Manius. Lydon mu je bil prinesel poročilo, da je očetovo ime na tablah zapisano. Vse veselje do življenja, do vzorov, ki si jih je bil naslikal, otemnelo je pred mislijo, da mu bodo ljubljenega in spoštovanega očeta zaklali divji vojaki, kakor živinče bogovom v dar odločeno. Da je kaj tacega v Rimu mogoče, ta misel ga je navdajala s perva sè skrajnim obupom. S časoma pa se je obup izpremenil v serd in togoto in s togoto je rastla uporna moč in sklep kljubovati osodi. Iz ulice se zasliši šum, ki vedno narašča. Zđaj poklekne Manius pred očeta, povzdigne roke k njemu in ga prosi: „Oče, ohrani sebi in meni in republiki svoje življenje!“ Nekoliko trenutkov strašnega molčanja. Potem se starček malo zgane in glasno in krepko reče: „Pusti me, naj jaz umrem, ohrani ti svoje mlado življenje in pomagaj Rimu boljšo prihodnost si priboriti!“ Nato vstane Manius na videz miren in udan ter reče: „Oče, ti me učiš svoje življenje malo ceniti; vendar tvoje mi je tako drago, da ga hočem braniti do zadnjega vzdihla. Sužnji so nam zvesti, pomagali mi bodo. Nemaščevanim se nam kot Rimljanom ne spodobi pasti. Pa podajva se v zadnji del hiše, v domače svetišče; tam pred Lari in Penati, ki so dozdaj v sreči in slavi vzderžavali ta dom, tam se

naj zruši slava in dom Septimijev^e. Manius je upal, da bode v ozki kapelici laže očeta obranil nego v prostornem atriju. Zato mu je bilo veliko do tega, da očeta tja spravi. Ali starček je s trudnim glasom rekel: „Pusti me tukaj!“ „Tedad kakor svoje prijatelje, kakor velececnjene goste hočeš sprejeti kervnike svoje?“ Skoro ironični glas sinov je pretresel Septimija. Vstal je in molčé se podal skoz ozki prehod. Ko je Manius za njim stopal, pokaže se mu Lydon iz postranske sobice, celo butaro mečev, kratkih in dolgih, v rokah deržeč. Manius mu pošepeta, da se naj okolo svetišča postavijo in kolikor mogoče poskrijejo. Ko je Septimius tiho prikorakal v stebrovno hodišče, zaškertal je zapah Vitellijine sobe, ki je bila v sprednjem delu peristylija na levo. Negotovost, kako se bode vse izšlo, vznemirjala jo je, da ni vedela, kaj bi počela. Sužnjici, ki ste jo mirili, niste imeli nič uspeha. Ko bi bil hotel se stari mož za njeno sobo skriti, bila bi morda bolj mirna, ker je bil potem uspešni izid kakor gotov. Ali zdaj ni mogla prevideti, kako se pač utegne vse končati. O tem, da se je Septimius prestavil v svetišče, ni nič vedela, ker se je tako tiho vse veršilo, in gledat ni prišel nikedó iz njene sobe.

Ni dolgo terpelo, da se je zaslíhalo močno buhanje v hišna vrata. Vrtar odpre in v hišo prilomasti pijan centurio sê svojim kerdelom, ki začne zavoljo večje varnosti preiskavati sobe okolo atrija. Vrtar si je morda hvaležnost centurionovo ali celo kako plačilce nakloniti hotel, ko je izneverivši se domu, tako radovoljno mu naznanil, da sta Septimija sê sužnji v svetišči, kjer bi ju bili vojaki tudi brez njegove ovadbe našli. „Naj te bogovi zaterejo!“ zareži nad njim poveljnik, „rad bi nas zvodil tja doli, da bi potem nam iz gospejine sobe ušel tisti, ki ga iščemo. Prejmi svoje plačilo. S palico od centuriona udarjen po herbtu zavpije vrtar, da se zaslíši po vsej hiši, tudi v Vitellijini sobi. Ta si ni nič drugega mislila, nego da je kervavo delo doveršeno. Premagana od burnih občutkov se je zgrudila na stol. Kar priderejo pred njena vrata in silno začnejo vanja buhati in zahtevati naj se odpró. Vitellia ni vedela, kaj to pomeni. Mislila je, da je Septimius že mertev, morda tudi Manius. Kaj zdaj še hočejo od nje? Ali je kot slaba ženska pohotnosti divjih vojakov izročena? Druzega ni moglo nič biti. Strah jo tako prevzame, da za skrit žebliček pritisne in za steno izgine. Nič ni pomislila v tem trenutji, da vojaki za skrivni kot vedó — saj jim je moral Gavianus povedati. —

Vojaki siloma vrata odpró; na vseh udih tresočima in v kot stiskajočima se sužnjicama reče centurio naj molčíte, mirni bodete,

njima da se nič hudega ne bode zgodilo; potem začne iskati po steni in ko se slednjič skrivna vratca odpró, in se v temni luknji nerazložna bela postava pokaže, divje zakriči vojak: „Tu je“! Vitelliji je strah sapo in glas zaperl, še le ko je smertni zbod v telesu začutila, je bolešno zakričala in se zgrudila. Ko začuje vojak ženski glas, plane kakor od gada pičen iz temnega kota, vzame svetilno in posveti na prizorišče svojega nejunškega čina ter zamolklega glasa reče svoje tovariše pogledavši: „Ženska je“! Sužnjici pritečete in glasno jokaje začnete močiti in v življenje klicati gospodinjo; zastonj, rana je bila smertna.

V tem pride vojak, ki se je razgledaval po peristyliji, povedat, kje da je Septimius in truma se napoti previdno tja. Ko sta oče in sin videla, da centurio naravnost proti sobi gre, kjer bi se bil imel Septimius skriti, sprevidela sta, da je Vitellia izdajalka in njen pomagač — kedó drugi nego Gavianus? To je Septimija, ki o svoji ženi ni toliko vedel kakor sin, tako razvnelo, da je vstal sé sedeža in zavpil: „Izdajalka“! Ta serditost očetova je dala novo upanje Maniju. „Oče“, reče veselo, „bogovi so nam mili; enkrat so te že iz nevarnosti rešili; sprejmimo to v znamenje, da hočejo tvojo rešitev. Odločnost naju otme. To druhal lahko uničimo. Nas je več. Jutri pa ubežimo“. V tem se zasliši ponavljani krič sužnjice: „Umorjena, mertva je gospa“! Septimius pa zamolklo reče: „Dobila je svoje plačilo“.

Združeni stopajo vojaki z nastavljenimi meči do svetišča. Tam se centurio postavi pred vhod in nekako slovesno vsem drugim obeta, da se jim ne bode nič zgodilo, Septimius pa da je po volji triumvirov smerti zapadel; zato ga naj izročijo. Manius pa se ponosno oglasi, da o tem niti misliti ni, da imajo le na izber ali boj z večjim številom borilcev ali pa da pusté krivično reč in se njim pridružijo ter se napotijo v Sicilijo, kjer dobodo od Pompeja dvakrat toliko, kolikor so jim triumviri obetali za senatorjevo glavo. Sicer pa da pri triumvirih se tako nimajo prijaznega sprejema več nadejati, ker so umorili ženo, katere ne bi smeli umoriti; imela je mogočnih prijateljev, ki so ob enem prijatelji triumvirov. Ko je končal, molčalo je vse nekoliko trenotij. Centurio se je spomnil, kako mu je Gavianus zabičal, da naj ženi Septimijevi nič žalega ne stori, sicer da naj si ne hodi iskat plačila. Drugi so premisljevali, ali bi bilo verjeti Maniju, da je Pompejus pripravljen dvakrat toliko plačati za ohranitev, kolikor triumviri plačujejo za uničenje vsakega proskribiranca. Le eden je nekoliko pomislil na krivičnost reči, za

katero se bojuje. To je bil Decimius, sin posestnika iz Tusculanske okolice, kjer so tudi Septimiji svoja posestva imeli. Žal mu je bilo, da je njega zadelo v četo morilcev Septimijevih priti. Nekdaj sta si bila z Manijem prav dobra. Ali Decimius je šel v vojake in zdaj sta se tako srečala. Prej se ni upal nič reči, zdaj pa je začel serčno prigovarjati vojakom, ko je zapazil, da tudi centurio nekoliko omahuje. Ko začuje Manius njegov glas, spozna ga in njegove besede: „Decimius, ti med morilec? so mladega človeka, ki je bil nekoliko človečnosti še otel iz divjega vojaštva, popolnoma izpreobernile, da je stopil na Manijevo stran in rekel: „Ne, Manius, jaz vas hočem braniti“. V tem se oglasi terščato, širokoplečno in širokolično vojače: „Kaj čakaš, centurio? ako nočeš ti 100.000 sestercijev, homo jih mi med sebe razdelili. Kedor je vojak iz legije, naj zdaj pokaže, da je“. In vseh razen Decimija in poveljnika goli meči se povzdigneni zablisknejo. Ali v istem trenutju se vzdigne še več rok oboroženih. Kakor da bi bili iz tal zrastle, prikažejo se iz vseh kotov skriti sužnji. Tudi stari Septimius se je spël, tudi on je imel bodalo povzdigneno, ali bilo je oberneno proti njegovemu srcu. „Stojte!“ zakriči Decimius; todà ne ta beseda ampak mnoštvo osti nasproti šterlečih je storilo, da so se vojaki obostavljali smertne udarce deliti. „Da, stojte, pustite!“ priterdi popolnoma streznjeni centurio, „pametnejše je, da rešimo Septimija in pojdemo k Pompeju“. Po kratkem premišljevanju in razgovarjanju se vsi odločijo za odhod v Sicilijo. Največ je pripomoglo k tej izpreobertitvi, da jim je od centuriona doveršena umoritev sitnosti obetala in obljubljeno plačilo negotovo storila, in pa da jih je bilo na oni strani več, dasi ne izurjenih vojakov.

(Dalje prih.) M. Pleteršnik.

Čez osem let.

Novelica, spisal E m i l L e o n.

2.

ladost! preteklost! Grenki spomini, ali vendar tu in tam cvetje in solnčni žarki vmes! Pred dušo mi stoji še danes moj oče, kakor je bil, kakor je živel! Star, sklonjenega telesa, zgerbančenega lica in sê sivimi, svetlimi očmi! Osoren je bil — mene ni ljubil! Ljubil pa je denar, za katerega se je trudil vse dni svojega življenja. V starosti je še le stopil v zakon ter vzel mlado ženo. Ali kmalu je umerla in jaz sem ostal za njo.

Oče pa me ni ljubil, in kadar si je dobil časa, da je prilezel iz svojih magazinov na beli dan, tepel me je za vsako stvarco. Ogibal sem se ga in če je le bilo mogoče, ušel sem iz temnega poslopja na svetli vert ter letal ondi okrog in konečno odklenil mala vrata ter smuknil skozi nje v gozd, kateri se sedaj še tudi razprostira za vertom po rebri navpik. V gozdu pa sem pod visokimi drevesi na mahu ležeč poslušal tice po vejah in gledal merčes po zraku ter zerl v solnčne žarke, ki so se vsipali skozi vejevje in zlatili zeleno listje.

Nekedaj, ko sem tako ležal na mahu, zdelo se mi je, da je zasumelo suho listje tik mene. Sklonil sem se — in v istini poleg mene je čepelo otroče, dekletce v istih letih kot sem bil sam. Rumeni lasčeki so ji kakor svit obdajali obrazek. Veliki očesi pa je imela vperti v me in gledala me je neprestano. Čemu je bila prišla tu sem? Kaj je hotela tu? Serd me je napolnil, ker tedaj sem sovražil vse, čisto vse. Samo gozd, ta tihi in prijazni gozd sem ljubil. In tu sem, tu sem v gozd se je prederznila priti, tu sem, kjer sem bil jaz sam gospodar in pa tice po vejah in pa merčes po zraku.

„Kaj hočeš tu?“ vprašal sem jezno.

Ali perstek je dejala na rudeče ustne in rekla veselo:

„Tiho, tiho! ušla sem! hi, hi! To me bodo iskali!“

Bila je sosedova Leonora, ki je pa do tedaj še poznal nisem.

Ali od tedaj sva postala prijatelja. In še potem, ko sem hodil v šolo, uhajal sem rad v gozd ter poslušal ondi tice in čakal, da je prišla sosedova Leonora.

In okrog po gozdu sva letala, po vseh potih lazila; poznala sva vsako deblo skoraj in vsako tratino — ter rada se imela!

Nekedaj v jeseni je bilo. Rumeno listje je padalo na tla in po golem vejevji so čivkali jesensko-otožni sternadje. Prehodila sva bila ves hrib. Slednjič pa je Leonora onemogla in dejala, da je trudna. Pod smereko na mah sva sedla. Trudno glavico mi je naslonila na ramo in rekla imenitno:

„Evgen, jaz bi ti rada nekaj povedala!“

Odgovoril sem, da naj govori.

„Vidiš, kadar bom tako velika, kakor je sedaj moja mama, tedaj bodem tvoja žena, jeli ti?“

In prav se mi je zdelo, da bode moja žena. In govorila sva še mnogo o tem: da ji bodem kupoval draga oblačila, taka in taka; da bodeva stanovala v hiši na tergu, prihajala tudi v gozd in da

bodeva počenjala Bog vé kaj vse! Morda so bili to najsrečnejši časi mojega življenja! Megle otroške nezavesti duševne so ležale tedaj nad mano. Ali kako hitro so se raztergale potem — in pokazal se mi je življenja jasni, a vendar strašni obraz! Da bi se pač povrnile megle nekedanje!

Moj oče me ni ljubil in komaj sem stopil v gimnazijo, odstranil me je že iz hiše. Tisti hišni učitelji in pa radovedna moja vprašanja so mu bila postala nadležna.

V stolnem mestu je imel brata in k temu me je poslal. Prišel sem k stricu Alfonzu. Stric Alfonz! Kak človek je bil to! Njega se je oklenila mlada moja duša, kakor se zimzelen ovija okrog hrasta. Nikedar potem nisem naletel na človeško bitje, katero bi bilo zadovoljno sè svojim življenjem. A stric Alfonz je bil tako bitje! Srečo je dihal vsak dan. In kaki ideali so mu živeli v krasni duši! Njegovi uki so kakor plodonosni cvetični prah obsuli cvetove mojega duha! Tedaj, morda samo tedaj sem se v istini radostil življenja! Leto za letom je preteklo in leto za letom je moja duša postajala čistejša. Človek mi je bil kras stvaritve in ženska vzor najvišji. Na vseučilišči, prišedši na nje, poslušal sem edino le modroslovje. Vtopil sem se v sisteme ter serkal iz njih vzore ter napolnil z njimi dušo svojo. Vodnik pa mi je bil stric Alfonz. Skupno sva premišljevala, skupno se pogovarjala ter iskala navdušenja, kjer je le bilo mogoče.

Ali konečno je umerl stric in oče me je poklical domov, ker premnogo učiti se bilo je po njegovem mnenji nepotrebno in stalo je tudi preobilo denarja.

Čez deset let sem prišel torej zopet na svoj dom, poln idealov! Očeta pa sem dobil od starosti potertega in na robu groba. A bil je še vedno tak, kakoršen nekedaj. Za vrečo moke bi bil prodal vse take stvari, katere so bile meni vzorne. Pa vendar ni mogel potreti moči mojega duha in krepko sem se postavil v bran njegovim sarkazmom. Pustil me je potem živeti kakor sem hotel.

Nikedar pa nisem bil pozabil prijateljice otroških let. Vedno je živel njen spomin v moji duši. Sveto, gorečo ljubezen sem gojil do nje, in vzor vseh vzorov bila mi je ona!

Takoj prvi dan, ko sem bil prišel nazaj, hotel sem jo videti. Kaka je bila postala v tem? *вѣроу* boginja gotovo!

Bilo je jasno popoldné, ko sem po znani poti čez vert hitel v gozd. Oči sem vpiral v vert sosednji — a prazno je bilo vse. Nikjer med cvetjem se ni hotela prikazati krasna njena podoba.

S potertim srcem sem stopil iz verta v gozd. A tu so se mi odperla zopet otročja leta. Vse sem poznal še. Na tem deblu je nekedaj gnjezdil ščinkovec in ondi pod rušo je taščica skoraj vsako leto nanosila svoje selišče! Tu, tu pod smereko pa je bilo, kjer mi je povedala, da bode moja — žena. Kak sem bil tedaj! Že pri sami misli mi je zalila kri obraz in zarudel sem bolj kakor sedaj dekle, če ji poveš največo nesramnost!

Vse strani sem prelazil. Napósled se je steza zavila — in pred mano na tratini je sedela družba mladih deklet. To je govorilo, klepetalo in pilo kavo. Na zeleno rušo so bile pogernile pert ter imele okrog njega svoje veselje. Že poprej sem bil čul iz dalje to govoričenje in šumenje. Nehoté sem šel za njim. Mordá je ravno ona! In v istini na čelu tej družbi je sedela Leonora. Takoj sem spoznal krasni njen obraz. A meni se je zdela neizrečeno lepa!

Bog pa zna, da sem bil pretipal in pregledal filozofične sisteme vse ter si napolnil duh z vedo in učenostjo! Ali kako se vésti ženskimi nasproti, tega se nisem bil navadil! In kaj so mi bile ženske, druge ženske tedaj, ko sem že nosil v sebi idealno ljubezen? Redkokrat sem bil prišel k ženskimi v družbo, a še tedaj sem ostajal molčeč v zatišji. Kadar pa je zerlo na me žensko oko, čutil sem se v stiskah in neukretno in terdo sem se vedel.

Tako se mi je zgodilo tudi tedaj v gozdu. Takoj sem čutil, kako so mi postale težke noge, prav kakor bi si jih bil sè svincem zalil. Nerodno sem snel pokrivalo z glave in o prvem trenutji nisem vedel, kaj naj bi izpregovoril. Moral sem v istini biti čudna in smešna prikazen. Pričelo se je suvanje z rokami, z nožicami, oči so se blesketale in konečno se je smijalo vse! Tudi ona, tudi ona se je smijala!

Serd je šinil v me, ponosno sem se zasukal ter hotel odhiteti v gozd. Ali tedaj se je dvignila Leonora in hipoma sem čutil njeni roki okrog vrata in glavico je pritiskala na mojo ramo.

„Evgen, moj Evgen!“ je vskliknila radostno.

Saj me je vendar ljubila! V pričo vsega sveta mi je odkrila svojo ljubezen!

Potem pa je prišlo, kakor sploh pride pri tacih okolnostih. Bil sem sin bogatinov in ona je bila hči ravno tako bogatega soseda. Zaročila sva se, roditeljem v zadovoljnost in sebi v srečo! Vsaj tedaj sem menil tako. Potem pa je postala moja žena, v bridko mi osodo, v bridko mi osodo!

(Dalje prih.)

Misli.

7.

Zmernost povsodi naj bode ti geslo.
To ti koristi največ bo prineslo!
Hodi naravnost po srednji in glavni poti.
Steza postranska naj te nikdar ne zmoti.
Lahko zgodi se, da zapustivši glavno
cesto,
Se spotakneš in poleg v jarku dobiš svoje
mesto.

8.

Življenje je burno valovje.
Plavalcu pa skrito bregovje.

9.

Kaj ljudi učil bi in pridušal,
Saj te nihče pač ne bo poslušal;
Kaj bi kazal jim po pravi poti,
Vsak po svoji lastni poti hodi;
Kdor se spametuje, pravega se loti.
To gotovo pač še le po lastni škodi.

10.

Stara se svet in pomlaja se spet,
Žalost, veselje je potlej kot pred,
Greh in kesanje sledita vsporéd,
Vedno sovraži in ljubi se svet.

Y.

Čas in prostor.

Espod čestiti! Ko sva bila ón dan zašla v govorico o času in prostoru, tedaj sem jaz menil, da sta nam čas in prostor že „a priori“ dana. Vi ste temu nasprotovali in zastonj je bilo vse moje prizadevanje, da bi Vas prepričal. Ker se ustno lahko pričkati daje po načelu: „omnis determinatio est negatio“, tedaj sem se Vam ponudil, da Vam izpregovorim o tem še pismeno in — zdaj Vam hočem izpolniti svojo obljubo.

Ako, kakor Vi pravite, čas in prostor nista a priori, tedaj moreta le a posteriori biti. Nu, kaj je a priori in kaj a posteriori?

A priori je kakšna reč takrat, ako imamo o njej že predno smo jo s kakim naših peterih čutov spoznali, vendar kak pojem. Ni treba, da bi bil ta pojem o njej že popolno dognan ali jasen; zadostuje že, da se nam le „zdi“ nekaj o njej. Taka reč tedaj, o kateri se nam nekaj bolj ali mènj jasno zdi že predno smo jo sè svojim očesom videli ali na svoje uho o njej slišali itd.. taka reč nam je a priori dana — ona je *pred* vsem izkustvom.

Nasprotno: reči, o katerih nimamo ni najmanjega pojma predno jih sè svojim očesom ne vidimo ali o njih na svoje uho ne slišimo, s kratka: predno jih s kakim svojih peterih čutov ne opazimo, take reči imenujemo a posteriori — one so *po* vsem izkustvu.

A priori so n. pr. vse geometrične in stereometrične figure; zakaj? Ker jaz mislim, da tudi če jih nisem sè svojim očesom kedaj videl, lahko pridem do njihovega pojma, jih tako rekoč sam lahko

iznajdem; tako n. pr. trikot itd. Koliko teh mnogoverstnih podob *ni* v naravi upodobljenih ali ukristaljenih in vendar jih imamo! Pa tudi kar jih imamo v naravi, so nekako nepopolne in ne najde se tako hitro, ali recimo kar naravnost, nikjer se ne najde n. pr. kak *popoln* heksaeder, popolnost te podobe si moremo le s svojim umom dognati, predočiti. A priori so na dalje pojmi o Bogu in večnosti, o dobrem in slabem, o lepem in gerdem itd. Kedo bode terdil, da imamo pojem o lepem in gerdem še le po izkustvu; da tedaj te pojme še le po izkustvu poznamo, jih iz izkustva jemljemo, ko jih vendar le v objekt izkustev notri devljemo in kolikrat ne kar po svojej volji, kakor se nam zdi — ker temu se večkrat nekaj gerdo zdi kar drugemu lepo! Priterjujem pa, da je reči a priori mnogo mēnj kot a posteriori; teh je na tisoče in tisoče, ni nam tedaj treba o njih posebno še primerljajja dajati. Zadostuje, da napominjam na pojem barv s posebnim ozirom na sleporojenega.

Toliko o rečeh apriornih in aposteriornih sploh. Prenesimo jih na reči: čas in prostor. Reči! ta preprosti izraz naj se mi za zdaj še prizanaša; dovolj — čas in prostor, terdite Vi, da sta a posteriori. Nu glejmo!

Ako bi bila reč prostor a posteriori, v smislu, ki smo ga ravno kar napominjali, tedaj, čestiti gospod, kaj porečete temu, ako Vam za terdno rečem, da bi pri teh razmerah si tudi marsikak predmet, katerega z očmi prejmem, lahko tako predočil, da bi si ga od prostora lahko abstrahiral. Tedaj predmet, katerega z očmi prejmem, ali katerega tudi lahko potipam, ta bi bil brez prostora, ta bi bil brez dolžave, brez širjave, brez višave — in vendar ga vidim!

Ste li prevérjeni o negotovosti Vašega mišljenja?

Pa kakor s prostorom, tako je s časom. Čas naj bi bil aposterioren ali empiričen, ker naj bi še le po potu izkustva dobljen bil; *prej* naj bi bilo izkustvo in *iz* izkustva še le naj bi se reč „čas“ podala. Ali jaz Vas vprašam, čestiti gospod, moremo li si misliti kako izkustvo brez časa, ali morete li Vi kaj izkusiti tako, da bi ne bilo v teku časa? Čas je pred vsem izkustvom, on je nekako okvir, v katerega se naša izkustva še le vrezujejo!

Čas in prostor, čestiti gospod, — to je prokletstvo, ki je palo nad človeštvo, to je ona mora, ki nas tlači in derži oklenene na to posvetnošt; naš duh pa se bori, da bi se odtergal od nje. le od nje. Čas in prostor, to ste dve pomenljivi besedi in če mi dovolite, gospod, napredujva o njih prihodnjikrat.

Sē serčnimi pozdravi ostajam Vaš ponižni sluga A. P.

K m e t.

Gledamo li si zgodovino slovstva našega in se spomnimo onih mož, kateri so se krepko ravnali po nazoru častnega Koseskega, ki pravi: „dvignite serčno zaklad slovenskega dlana in uma“, bodemo razvideli, da nam je z ozirom na malo naše število zdatna množica verlih rodoljubov, katere s ponosom imenujemo „svoje“. Večina njih in med njimi najbolji pa pripadajo rodom kmetskemu deblu. Našteval ne bodem imen, saj jih dovolj poznamo.

Časten je stan kmetski; češčen naj bode poštene, delavni in zavedajoči se kmet! Odpadle so pri nas verige, v katerih je nekdaj zdihoval, in naš orač se svobodno druži v zavesti vrednosti svoje drugim stanovom ljube nam Avstrije. Smelo zakličče vsakemu, kateri, misleč, da živimo še za časa tlake in robote, nekako zaničljivo izgovarja ime „kmet“-ovo:

Če kdo zaničuje
Težavni moj stan,
Ta nima al' serca
Al' nima možgán!

Ponosen je lahko naš kmet, saj je tudi za omiko, vzbujajo in napredek človečanstva in naroda našega borečim se stanovom podal obilno sinov, ki so tekom našega stoletja na polji znanosti, umetnosti, kupčije, obrtnije in drugih strok človekove delavnosti zdatno delovali in še delujejo in to njim v slavo in nam v korist in čast. Našemu kmetu naj bode veličastna pesem Koseskega: „Kdo je mar“, pravo zercalo, v katerem se ogleduje in lahko zapazi ceno svojo.

Govoriti pa nam je tu samo o besedi „kmet“, ki je pri Slovanih raznega pomena. Omeniti hočemo le nekoliko ob kratkem.

Jernej Kopitar, mož, ki je došel do velike slave in je bil sin kmetskih roditeljev, piše v listu Luk. Mušickemu dné 26. dec. 1811: „Kmet ist im krainischen „Bauer“ überhaupt und mehrere unserer Sprachforscher halten das Wort für deutsch „k miti“ „zur Miete gehörig“.

Na Slovenskem sploh je dan danes „kmet“ vsak poljedelec nekoliko večjega imetja. Njemu nasproti „kajžar“, potem „bajtar“ in koncem „osebeneč“ ali po slovensko-koroškem „gostje“. Gutsman, mož preteklega stoletja, pravi v slovarji svojem: Bauer - kmet - orač - gemein. pauer, in pristavlja pregovor slovenski: „kar kdu stori kmetu krivu, plačat' mora živu“.

V „Zelenogorskem rokopisu“, ostanku češke preteklosti, je mali odlomek pesmi z naslovom „Zbor“, kjer se imenujejo „kmeti, lehi in vladike“ kot zastopniki naroda na zboru:

Vladika se z rodovine zbere,
Ki v korist bo v slavne zборе hodil,
Hodil s kmeti, z lehi in vladiki.

V istem rokopisu nahajamo pod naslovom: „Ljubušin sod“ najznamenitejši spomenik češkega pesništva. Predočuje se nam prepir dveh bratov od plemena Tetva Pepelove in ta prepir je bil Ljubušii povod, da je zbrala zbor in si potem za moža izvolila Premysla. Tu nagovarja modra hči Krokova, sedeča v zlatem očnem stolu zbrani slavni zbor z naslovom:

„Moji kmetje, lehi in vladike!
Bratoma zdaj razrešite pravdo“.

Kakor svedočijo preiskave, imeli so Čehi v prešlej dobi dvanajst dostojanstvenikov ali kmetov, ki so v imenu kneževem opravljali zemljo. Kako časten je tedaj naslov: „kmet“!

Ker so bili „lehi“ plemiči in „vladike“ starejšine naroda, rekli bi torej po naše: „dostojanstveniki, plemiči in starejšine“.

V Hervatski je bil „kmet“ podložen vlastiteljem, nekaka „misera plebs contribuens“. Tudi v starem Dobrovniku kmetje niso bili lastniki zemlje, ampak „koloni“ plemenitaških posestnikov, in še danes je dosti razširjeno to kolonstvo po Istriji in Dalmaciji. Lajša so jim sicer bremena, a vendar niso svobodni, ne samostojni.

Nasprotno pa so se, kakor nam priča Vuk Stefanovič, imenovali kmetje v Srbiji bolj premožni seljaki, ali pa seljski starejšine. Enako poterdilo nahajamo v „Slovanstvu“ str. 213: „Občina, na Serbskem, to je starejšine si izvolijo svoj odbor, namreč kmeta ali župana in obštinare ali svetovalce.

V Černi gori se imenujejo „kmetje“ sodniki, katere seljaki izberejo, da jim razsojajo pravde. Tedaj blizu enako častnega pomena, kakor pri starih Čehih. Nasprotno zopet čujemo, da se v Bosniji imenuje „kmet“ seljak, ki biva na tujej zemlji, katerej je premožnejši gospodar. Iz Mostara, glavnega mesta Ercegovine pa se je 16. marcija 1877, v „Politiko“, praški list, št. 74. pisalo: „Der Ljubiser Beg aus Vitina liess den Kmet, Ortsältesten seines Dorfes, erschlagen. Die Kmets von 14 Dörfern haben eine Besprechung gehabt, um Mittel und Wege ausfindig zu machen, durch die der schrecklichen

Lage ein Ende gemacht werden könnte*. Torej tudi tu nekaki dostojanstveniki, nekaki starejšine!

In, ni naš svobodni, pošteni kmet nekaj dostojanstvenik? Njemu je odperta pot do župana, do deželnega in deržavnega odbornika — vso čast tedaj našemu kmetu, ki lahko zaklikne:

„Taka glava korenine je slovenski oratar“.

J. pl. K.

Boj v Blejskem jezeru.

Večkrat so videli ljudje zjutraj zgodaj ali pa tudi zvečer, ko se je stemnilo, skozi Štenge v Bohinj ali iz Bohinja iti velicega moža, ki se je zdel vsakemu nenavaden. V dotiko ni prišel nikodó z njim; zato se je nenavadna prikazen tem bolj čudna zdela vsakemu, kedor jo je videl. Pastirjem in drevarjem je prišla misel, da je to povodnji mož, ki hodi iz Blejskega jezera k svojemu Bohinjskemu tovarišu v gostije. Pravili so, da imata oba vsak v svojem domovji lepo prebivališče, iz čistega stekla je hiša, iz samih krasnih kristalov so stebri vsega poslopja, ki stoji na dnu vode, kamor le malokatero oko more pogledati. Vsega ima družina povodnjega moža obilo in živi prav po kraljevo. Najboljša jedila, najplemenitejše pijače in vsakih veselic je dosti. Zato hodijo povodnjaki drug družega obiskat, vendar drugi ne smejo iz vode, kot sam mož, ker ta jim ne dovolí.

Bilo je jesenski čas. Šel je iz Bohinja neki kmet zjutraj še pred dnem skozi Štenge v Bled. Zapazil je pred sabo nekoga, ki je tudi šel ravno tem potem kot on. Podvizal se je kmet, da bi došel človeka, ki gre pred njim. Družbo je hotel imeti. Todá čim hitreje je šel, tem bolj naglo je korakal tujec pred njim. Ni ga bilo mogoče dohiteti. Ko sta šla od Bele po cesti, jelo se je daniti, in čim svitljeje je postajalo, tem hitreje je šel tujec pred kmetom. Bil je to povodnji mož, ki ga je kmet dobro videl, predno se mu je izgubil izpred oči.

Tam, kjer gre svet doli proti jezeru, zavil je povodnji mož s poti, šel je naravnost proti vodi. — Kmet, ki je hotel videti, kaj bode, in se do dobrega prepričati, ali je to res povodnjak ali ne, stopil je za njim, da je videl dobro na jezero. Tu je obstal. Pokrižal se je in molil, kajti na otoku je zazvonilo dan. Ali ni še

odzvonilo, ko je planil povodnjak v vodo in se je izgubil v valovih, ki so se zgernili čez njega in ga pokrili. Bele pene so se pokazale in so šle na kviško, kjer se je potopil. Sledile so mu po verhu vode, da se je videlo in razločiti moglo, kam, na katero stran gré. Šel je proti otoku na vzhodno stran cerkve, kjer je voda naj-globokeja.

Kmet je vedno gledal na vodo in opazoval, kedaj se bodo pene izgubile. Ali pogubile so se samo tam, kjer so se najpred pokazale in tako počasi naprej. Pod cerkvijo pa jih ni hotelo zmanjkati. Voda se je zagnala, da so nastali veliki valovi, pluskalo je jezero kakor serdito in se poganjalo celo na obrežje. Pén je bilo vedno več videti in šumenje, bučanje vode je postajalo vedno mogočnejše. Precej dolgo je terpelo in pokazale so se pod cerkvijo kervave pene mesto belih, valovi pa so šli vedno više. Kmet je izbežal, ker spoznal je, da se je boj vnel med povodnjakoma, hud boj; torej ni varno stati na bregu blizu vode, ker se ne vé, kakšen bode konec.

Ves dan je bilo jezero nemirno, valovi so bili tako nenavadni, da se čolnarji niso upali na vodo; vendar so se kervave pene pogubile. Deževati je jelo in lilo je tako, da ni šel izpod strehe, kedor ni moral; studenci celo so priderli, obnebje je bilo černo, kakor bi se hotelo maščevati in kaznjevati kako hudodelstvo.

Nenavadne prikazni so bile to; nikdar se kaj tacega še ni videlo, da bi bilo tako nanagloma nastalo. Nikedó ni vedel, kaj bi to pomeniti imelo.

Kmet je pripovedoval doma, kaj je videl. Star pastir pa je pravil, da nekoliko dni popred, predno je nastalo hudo deževje in černo obnebje, so videli pri jezerih pod Veršacem povodnjega moža iz Bohinjskega jezera. Le redkokrat se je primerilo, da je bil tu gori. In ravno zdaj je odpeljal povodnjak iz Blejskega jezera onemu iz Bohinjskega ženo. Pred ga je večkrat obiskal in zdaj, ko ga ni bilo doma, ga je sosed njegov prekanil in mu ženo vzal.

„Pastirji so v mraku živino pod streho spravili, ko se zasliši strašno tuljenje na jezerskem obrobji pod Savico. To je bilo dan pred dežjem. Groza je bilo ljudi, molili so in prosili, da bi se jim kaj hudega ne primerilo. Živina se je tresla v stajah in strašan je bil glas doli pri vodi, da je vsacega pretresel, kedor ga je slišal. Dolgo v noč se je razlegalo vpitje in tuljenje v skalovji, celo gori

proti Savici ga je bilo slišati. Proti polunoči je še le potihnilo, mi pa nismo zaspali, kar nas je bilo pri stanéh. Celo pesov je bilo groza, da so javkali in se tresli kakor od hudega mraza. Morali smo jih pod streho vzeti. Čuden, neznan večer je bil to in pomnili ga bomo. Dolgo že pasem, ali kaj takega še nisem doživel*.

Tako je govoril stari ovčar.

„Pri fužinah so tudi čuli vpitje po noči, pristavi sosed, „in pravijo, da po polunoči je popolnoma potihnilo, ko se je vlekel hrup ob vodi od jezera dol. Tedaj je torej moral priti povodnjak na sled tatvini in je šel naravnost tja, kjer je sódruga najti mislil. Saj se je kaj takega že slišalo, da si povodnjaki žene odpeljujejo, tako sem od starih, ki jih ni več, čul pripovedovati*.

„Tudi se je že prigodilo, da se je kaka lepa kmetska dekle izgubila in je ni bilo več najti. Ako je prišla sama o nesrečnem času na breg k vodi, zgrabil jo je povodnji mož in jo je nesel pod vodo v svojo prebivališče. Pravijo, da se takim ženskam ne godi slabo, da je mož dober z ženo, da ji pripravlja vsega dosti, samo prostosti nima žena več. Le redkokrat se primeri, če se mož posebno zanaša na ženo in ji vse zaupa, da ji dovoli iti obiskat svoje ljudi. Prišla je enkrat ena, ko je bilo preteklo več let, kar se je izgubila; bila je tedaj krasna dekle, prišla je kot resna, vendar pa lepa žena nepričakovana k svojim ljudem. Spoznali bi je ne bili več, ko bi jim ne bila vsega povedala, kedaj in kako se je izgubila. Todà dolgo ni smela ostati pri domačih, ker nesreča bi bila zadela vso družino, ko bi ne bila šla zopet nazaj. Prišel je že o mraku mož po njo in, ko se je branila iti, izgubil se je ali kmalu je bil zopet tu. Ljudje so molili in z blagoslovljeno vodo so ga odgnali. Todà rekel je: „Veš, da imaš otroka, kateremu si ti mati, kakor jaz oče. Ako ostaneš tù, prinesem ti ga polovico, predno se zopet zdani*.

Samostal.

(Konec prih.)

„Zvon“ izhaja 1. in 15. dan meseca; naročnina 4 gold. za vse leto, 2 gold. za pol leta. Napis: Redaction des „Zvon“, Wien, VIII., Lange Gasse 44.
